

Franciszek Indyk, Aurelia Pawłowska-Indyk, Jolanta Bartmańska

WYSTĘPOWANIE PŁOMYKÓWKI TYTO ALBA W WOJEWÓDZTWIE WROCŁAWSKIM

THE OCCURRENCE OF THE BARN OWL *TYTO ALBA*
IN WROCLAW PROVINCE

Płomykówka zaliczana jest do gatunków nielicznych, a nawet ginących zarówno w całej Europie (Glutz i Bauer 1980), jak i w naszym kraju (Tomiałojć 1990). Dane dotyczące jej rozmieszczenia na Śląsku są bardzo często fragmentaryczne i przypadkowe. Część tych informacji pochodzi jeszcze z początku XX wieku (Pax 1925; Drescher 1925; Kayser 1928). W latach 60. i 70. płomykówka wycofała się z wielu stanowisk, zwłaszcza z dużych miast. Przykładem może być Legnica, gdzie w roku 1927 jej liczebność oceniano na 20-25 par (Keller 1927), a w połowie lat sześćdziesiątych stwierdzono tylko jedną parę (Tomiałojć 1970). W latach 1977-87 znanych było na Śląsku 91 czynnych stanowisk płomykówki (Dyrz i in. 1991). Ich rozmieszczenie nie było jednak równomierne w skali całego regionu. Wyraźne skupienia stanowisk stwierdzono na Opolszczyźnie, Równinie Wrocławskiej, Pogórzu Kaczawskim i Izerskim, ale było to raczej związane z prowadzonymi tam badaniami nad płomykówką (Sałata-Piłacińska 1977; Kopij 1990) aniżeli z preferowaniem przez nią tych obszarów Śląska.

Dotychczasowe informacje o rozmieszczeniu i liczebności płomykówki na terenie obecnego województwa wrocławskiego są skąpe i niekompletne. W latach dwudziestych podawana była tylko z Trzebnicy, Wołowa i Wrocławia (Drescher 1925; Pax 1925). W latach 80. znanych było zaledwie kilkanaście stanowisk (Dyrz i in. 1991).

W latach 1991-95 prowadzono badania nad występowaniem ssaków na terenie województwa wrocławskiego, w ramach których m.in. poszukiwano i zbierano zrzutki sów. Badania te dostarczyły wielu informacji o stanowiskach płomykówki. Ponieważ dotychczasowe dane o jej występowaniu na tym obszarze były bardzo fragmentaryczne, uznano za celowe przedstawienie zebranego materiału.

METODYKA

W latach 1991-95 poszukiwano zrzutek sów, penetrując w tym celu wieże i strychy kościelne, wieże ciśnień, stare dwory, zabudowania inwentarskie (stodoły, obory, szopy), a więc potencjalne miejsca gniazdowania lub odpoczynku płomykówki. W sumie na terenie 29 gmin (z 38 w województwie) sprawdzono 144 potencjalne stanowiska tego gatunku. Były to: wieże i strychy kościelne – 95, stare dwory (często zrujnowane) – 15 i zabudowania gospodarskie – 34. Nie kontrolowano obiektów sakralnych niedostępnych dla sów (kaplice i kościoły o niskich wieżach, gdzie brak zauważalnych otworów wlotowych) oraz tych, gdzie nie uzyskano zgody gospodarzy. W niektórych przypadkach zrezygnowano z kontroli ze względów bezpieczeństwa. Poszukiwań nie prowadzono w następujących gminach: Sobótka, Łagiewniki, Jordanów Śl., Kały Wr., Kostomłoty, Jelcz-Laskowice, Oława, Święta Katarzyna i Wrocław.

Za stanowiska zajęte uznano takie, w których stwierdzono lęg, osobniki dorosłe lub świeże zrzutki. Stanowiska, gdzie znajdowano tylko stare lub pokruszone zrzutki, uznano za opuszczone.

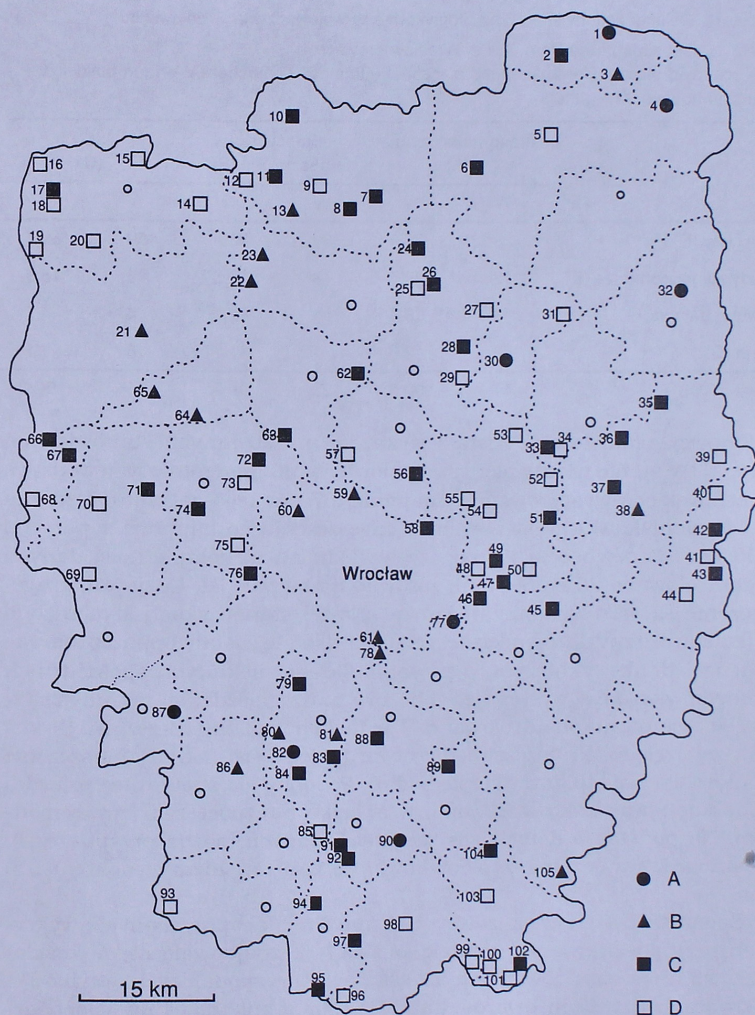
W pracy uwzględniono również nie publikowane informacje o występowaniu tego gatunku uzyskane od osób, które stwierdziły jego obecność metodą stymulacji magnetofonowej lub obserwacji.

WYNIKI

Podczas prowadzonych badań zrzutki płomykówki stwierdzono na 85 stanowiskach. 47 spośród nich (55,3%) uznano za stanowiska czynne (ryc. 1). W tym samym okresie, głównie na podstawie stymulacji magne-

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk płomykówki na terenie województwa wrocławskiego
A – stanowiska, na których stwierdzono lęgi z jajami lub pisklętami, B – stanowiska, na których obserwowano dorosłe ptaki, C – stanowiska ze świeżymi zrzutkami, D – stanowiska opuszczone, ze starymi zrzutkami

1 – Cieszków; 2 – Pakostawsko; 3 – Trzebiecko Grn. (Witkowski i in. 1995); 4 – Wziąchowo Mł.; 5 – Milicz; 6 – Sułów; 7 – Osiek; 8 – Powidzko; 9 – Żmigród; 10 – Korzeńsko; 11 – Bychowo; 12 – Barkowo; 13 – Kliszkowice; 14 – Głębowice; 15 – Piskorzyna; 16 – Budków; 17 – Wyszędice; 18 – Krzelów; 19 – Małowice; 20 – Konary PGR; 21 – Wołów (L. Karnas); 22 – Strupina; 23 – Piotrkowice (K. Konieczny); 24 – Konłowo; 25 – Komorówko; 26 – Koczurki; 27 – Kuźniczysko; 28 – Masłów; 29 – Cerekwica; 30 – Zawonia; 31 – Złotów; 32 – Goszcz; 33 – Dobrzeń; 34 – Dobra; 35 – Brzezinka; 36 – Boguszyce; 37 – Oleśnica; 38 – Świerżyna (T. Drazny); 39 – Poniatowice; 40 – Stronia; 41 – Solniki Mł.; 42 – Gorześlów; 43 – Bierutów; 44 – Paczków (T. Drazny); 45 – Chrzastawa; 46 – Dobrzykowice; 47 – Wieściszów; 48 – Kielczów; 49 – Piecowice (T. Drazny); 50 – Brzezia Łąka; 51 – Raków; 52 – Stępiń; 53 – Jaksonowice; 54 – Długoleka; 55 – Domaszyn; 56 – Cienin-Ramiszów (T. Drazny); 57 – Szewce; 58 – Ww-Pawłowice; 59 – Ww-Świniały (Słychan 1996); 60 – Ww-Prace (R. Łagosz, K. I. M. Martini); 61 – Ww-Ołtaszyn (A. Milewski); 62 – Przecławice; 63 – Uraz (W. Górka); 64 – Brzeg Dln. (L. Karnas); 65 – Naborów (K. Konieczny); 66 – Małczyce; 67 – Chomiąza; 68 – Kwietno; 69 – Cesarzowice; 70 – Środa Śl.; 71 – Święte; 72 – Brzezinka Śr.; 73 – Mroźów; 74 – Źródła; 75 – Lutynia; 76 – Gałów; 77 – Trešno (B. Pikulska); 78 – Wysoka (A. Milewski); 79 – Krzyżowice; 80 – Pustków Żur. (A. Czapulak); 81 – Kułice; 82 – Cieszyce; 83 – Szczepanowice; 84 – Jaszowice; 85 – Tyniec Mały; 86 – Str. Zamek (A. Czapulak);

87 – Milin; 88 – Sadków; 89 – Swojków; 90 – Borek Strzełiński; 91 – Mańczyce; 92 – Uniszów; 93 – Jażwina (Wuczyński 1995); 94 – Białobrzezie; 95 – Zarzycza; 96 – Nieszkowice; 97 – Karszów; 98 – Strzelin; 99 – Żeleźnik; 100 – Łojowice; 101 – Wawrzyszów; 102 – Krajno; 103 – Wiązów; 104 – Kurów; 105 – Owczary (M. Stajszczyk)

Fig. 1. Distribution of the Barn Owl in Wrocław province

A – places where broods with eggs or nestlings were found, B – places with observed adult birds, C – places with fresh pellets, D – places with old pellets; 1-105 – names of villages

Tabela 1. Obiekty zajmowane przez płomykówkę w województwie wrocławskim

Table 1. Nest sites of the Barn Owl in Wrocław province

A – occupied places, B – abandoned places, C – total, D – churches, E – farm buildings, F – mansion-houses, G – others

	Stanowiska czynne (A)		Stanowiska opuszczone (B)		Razem (C)	
	N	%	N	%	N	%
Kościoty (D)	26	55,3	33	86,8	59	69,4
Budynki gospodarcze (E)	12	25,5	4	10,5	16	18,8
Dwory, pałace (F)	3	6,4	1	2,6	4	4,7
Inne (G)	6	12,8	-	-	6	7,1
Razem (C)	47	100,0	38	99,9	85	100,0

tofonowej, płomykówka została wykazana na 20 innych stanowiskach (ryc. 1). W sumie więc w pierwszej połowie lat 90. na terenie województwa wrocławskiego występowało co najmniej 67 par tego gatunku. Oznacza to, że płomykówka występowała w zagęszczeniu co najmniej 1 pary na 100 km². Z pewnością jednak, ze względu na niekompletność danych (skontrolowano 29 z 38 gmin), zarówno liczba par, jak i uzyskane zagęszczenie są wartościami zaniżonymi. Na 38 stanowiskach stwierdzono tylko stare zrzutki, co sugeruje, że stanowiska te zostały opuszczone. Nie można jednak wykluczyć, że przynajmniej na niektórych spośród nich płomykówka dalej występuje, choć być może gnieździ się w innych typach obiektów niż skontrolowane. W jednym przypadku (Brzezinka Średzka), ze względu na uszczelnienie otworu wlotowego (okna), opuszczenie stanowiska nastąpiło w okresie badań. Podobny los spotkał też prawdopodobnie stanowisko w Zawonii, w związku z rozpoczętym tam remontem. Na podstawie dotychczas zebranych danych można przypuszczać, że szacunkowa liczebność płomykówki we Wrocławskim wynosi 90-100 par.

Spośród 85 stanowisk (zarówno czynnych, jak i opuszczonych) wykrytych przy poszukiwaniu zrzutek, blisko 70% znajdowało się w kościołach, 23,5% w zabudowaniach mieszkalnych i gospodarczych, a tylko 7% w dworach i ruinach dworów (tab. 1). Zajmowanie obiektów gospodarskich (stodoły, chlewnie, szopy, szczególnie po byłych PGR-ach) częściej obserwowano w gminach położonych w południowej części województwa. Opuszczone stanowiska stwierdzano przede wszystkim w kościołach (87%) i najczęściej były to obiekty, które w ostatnich latach remontowano.

Na sześciu stanowiskach płomykówki: w Cieszkowie, Zawonii, Gorzelsławiu, Brzezince Średzkiej, Borku Strzeleńskim oraz w opuszczonym

dworze w Mańcyczach, zwracały uwagę bardzo duże liczby zrzutek, co wskazuje na wieloletnie zajmowanie tych obiektów przez sowę.

DYSKUSJA

Płomykówkę uważa się za gatunek niezbyt liczny, o postępującym spadku liczebności na całym kontynencie (Glutz i Bauer 1980). Prawie zupełnie nie ma danych o zagęszczeniu płomykówki w Polsce. Jedynie praca Kopija (1990) dotycząca południowej Opolszczyzny zawiera informacje na ten temat. W latach 80. płomykówka występowała tam w zagęszczeniu 1,5 pary/100 km². Zagęszczenie stwierdzone w woj. wrocławskim (1 para/100 km²) jest niższe od podawanego przez Kopija, ale jak wspomniano wcześniej część gmin nie była kontrolowana. Jeśli przyjąć, że szacunek liczebności płomykówki na terenie badań (90-100 par) jest zbliżony do stanu rzeczywistego, to wówczas otrzymamy zagęszczenie w zasadzie identyczne (1,4-1,6 pary/100 km²) z tym, jakie wykazano na Opolszczyźnie. Na części tego terenu (1640 km²) Kopij stwierdził dwukrotny w ciągu 4 lat spadek liczebności, z 29 par do 15, tj 0,9 pary/100 km². Nasze dane nie dają podstaw do stwierdzeń o zmianach liczebności płomykówki we Wrocławskim, choć duża liczba stanowisk ze starymi zrzutkami może sugerować to zjawisko. Wskazane są więc dalsze dokładne i wieloletnie badania, w celu stwierdzenia, czy opinia o nadal utrzymującej się tendencji do spadku liczebności tego gatunku jest słuszna. Warto jednak przy tym zaznaczyć, że optymalnym rozwiązaniem w badaniach nad występowaniem płomykówki byłoby zastosowanie w pracach terenowych zarówno przeszukiwania odpowiednich miejsc do gniazdowania, w celu znalezienia zrzutek, jak również stosowanie stymulacji magnetofonowej. Nasze doświadczenia wskazują, że w przypadku stosowania tylko jednej z tych metod część stanowisk może zostać nie wykryta.

Jednym z głównych czynników wpływających na rozmieszczenie i liczebność tego gatunku sowy na wielu obszarach Europy jest obecność odpowiednich miejsc do gniazdowania (Glutz i Bauer 1980). Jednak w przypadku woj. wrocławskiego czynnik ten prawdopodobnie nie odgrywa istotnej roli, gdyż, jak się wydaje, takich miejsc jest tutaj jeszcze stosunkowo dużo.

Na rozmieszczenie i liczebność płomykówki może pośrednio wpływać typ gleby, od którego zależy zasobność pokarmowa danego terenu. Podstawowym składnikiem pokarmu płomykówki w całej Europie Środkowej jest polnik *Microtus arvalis* (Glutz i Bauer 1980). Występuje on w znacznie wyższym zagęszczeniu na glebach żyznych niż ubogich. Stąd nasuwa się wniosek, że płomykówka powinna liczniej występować na terenach

o glebach urodzajnych. Gleby woj. wrocławskiego są zróżnicowane. Po prawej stronie Odry, na północno-wschodnich terenach, dominują gleby średniej jakości, natomiast po lewej stronie Odry, a więc w części południowo-zachodniej, przeważają gleby bardzo urodzajne. Okresowe wahania liczebności płomykówki mogą więc mieć również związek z cyklami liczebności gryzoni. Dane (nie publikowane) z woj. wrocławskiego wskazują na bardzo duży udział polnika w pokarmie płomykówki, zwłaszcza na terenach gmin o najniższych glebach (Kobierzyce – 67-94%, Borów – 68-92%, Kondratowice – 67-82%). Wysoka zasobność pokarmowa środowiska może wpływać na sukces lęgowy gatunku, czego potwierdzeniem może być znalezienie 29 IX 93 w Borku Strzelińskim gniazda z 10 młodymi. Ze względu na porę można przypuszczać, że był to drugi lęg.

Jak wykazano z różnych rejonów Europy, negatywne działanie na liczebność płomykówki może mieć stosowanie pestycydów (Glutz i Bauer 1980). Wpływ pestycydów jest największy na tych terenach, gdzie ssaki owadożerne są istotnym elementem diety płomykówki. Na Opolszczyźnie stwierdzono niewielki (6%) udział owadożernych w diecie płomykówki (Kopij 1992), co odpowiada w przybliżeniu sytuacji obserwowanej na terenie gminy Borów. Na pozostałym obszarze woj. wrocławskiego (dane własne) udział ssaków owadożernych był zróżnicowany. Najwyższy zanotowano w gminach usytuowanych głównie w północnej części województwa o uboższych glebach z dużą ilością łąk, zbiorników i cieków wodnych (Milicz – 25%, Trzebnica – 13-80%). W ostatnich kilku latach ograniczono lub zaniechano stosowania pestycydów, stąd można spodziewać się wzrostu liczebności płomykówki.

Płomykówka należy do gatunków bardzo ściśle związanych z osiedlami ludzkimi. Przebywa najchętniej na terenach ubogich w lasy. W Europie Środkowej gnieździ się prawie wyłącznie wśród zabudowań, zajmuje obiekty zapewniające jej ochronę przed drapieżnikami (koty, kuny) oraz ludźmi (Glutz i Bauer 1980; Ruprecht i Szwagrzak 1988; Kopij 1990). Takie wymagania spełniają wieże i strychy kościelne, ruiny dworów i zamków, baszty i różnego typu opuszczone budynki. Płomykówki najchętniej zasiedlają wieże kościelne, a ich udział wahał się od 72 do 99% (Kopij 1990). We Wrocławskim, uwzględniając zarówno stanowiska czynne, jak i opuszczone, otrzymano bardzo zbliżoną wartość – 70%, ale już tylko 55% stanowisk czynnych usytuowanych było w kościołach. Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy płomykówka w woj. wrocławskim faktycznie w mniejszym stopniu preferuje kościoły, albowiem stanowiska położone w innych typach obiektów są z pewnością trudniejsze do wykrycia i ich udział może być zaniżony. Pomimo to stanowiły one 32% ogólnej liczby zajętych stanowisk, tj. wielokrotnie częściej w porównaniu z innymi obszarami Polski (Kopij 1990). Niewykluczone jest jednak, że prowadzone

w ostatnich latach w wielu obiektach sakralnych remonty wież i dachów zakłócają przebieg lęgów, utrudniają wlot i wylot ptaków, gdyż zamykane są okna, uszczelniane otwory, elementy drewniane konserwowane są różnego rodzaju środkami chemicznymi, co przyczynia się do zmniejszenia liczby miejsc dogodnych do gniazdowania.

Podziękowania

Serdecznie dziękujemy T. Draznemu, M. Martiniemu, K. Martiniemu, R. Łagosz i K. Konicznemu, których informacje wykorzystaliśmy w niniejszym opracowaniu, jak również tym, którzy udzielili nam pomocy w naszych poszukiwaniach.

LITERATURA

- Czarnecki Z., Gruszczyńska J., Smoleńska E. 1955. Badania nad składem pokarmu płomykówki *Tyto alba guttata* w latach 1950-1952 w województwie poznańskim. Pozn. Tow. Przyj. Nauk. Prace Kom. Biol. 16. 3: 1-37.
- Drescher E. 1925. Mitteilungen aus der Schlesischen Vogelwelt. Ber. Ver. schles. Orn. 11: 46-76.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J., 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław.
- Glutz U.N., Bauer K.M. 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. 9. Wiesbaden.
- Janowski K. 1967. Niektóre gatunki ptaków obserwowane w dolinie Widawy. Acta. Orn. 10. 2: 51-54.
- Jaskowski J. 1956. Ssaki pradoliny Baryczy i Orlí. Pozn. Tow. Przyj. Nauk. Wydz. Mat.-Przyr. Prace Kom. Biol. 18. 2: 1-22.
- Kayser C. 1928. Ornithologische Beobachtungen aus der Grafschaft Glatz. Ber. Ver. schles. Orn. 14: 54-61.
- Keller R. 1927. Schleiereulen in Liegnitz. Mitt. Vogelwelt, Stuttgart. 26: 76.
- Kopij G. 1990. Rozmieszczenie i liczebność płomykówki *Tyto alba* na południowej Opolszczyźnie. Not. Orn. 31: 1-4.
- Kopij G. 1992. Pokarm płomykówki *Tyto alba* na Śląsku Opolskim. Ptaki Śląska 9: 71-77.
- Lontkowski J., Okulewicz J., Drazny T. 1988. Ptaki Non-Passeriformes pól irygacyjnych i terenów sąsiednich w północno-zachodniej części Wrocławia. Ptaki Śląska 6: 40-85.
- Opracowanie faunistyczne gmin woj. wrocławskiego. 1991, 1992, 1993. Uniwersytet Wrocławski. Praca zbiorowa. Maszynopis.
- Pax F. 1925. Wirtbeltierfauna von Schlesien. Berlin.
- Ruprecht A.L., Szwagrzak A. 1988. Atlas rozmieszczenia sów *Strigiformes* w Polsce. Studia Naturae, ser. A, 32: 1-153.
- Salata-Piłacińska B. 1977. Ssaki w pokarmie płomykówki *Tyto alba guttata* z terenu Polski, ze szczególnym uwzględnieniem zachodniej części kraju. Badania fizjogr. Pol. zach. Zool. 30: 7-27.
- Słychan M. 1996. Ptaki pól irygacyjnych Wrocławia. Ptaki Śląska 11: 133-150.
- Tomiałojć L. 1970. Ptaki Polski. Wykaz gatunków i rozmieszczenie. Warszawa.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski – rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Witkowski J., Orłowska B., Ranożek E., Stawarczyk T. 1995. Awifauna doliny Baryczy. Not. Orn. 36: 5-74.
- Wuczyński A. 1994. Liczebności i rozmieszczenie sów *Strigiformes* w krajobrazie rolniczym Kotliny Dzierżoniowskiej. Ptaki Śląska 10: 118-120.

SUMMARY

In 1991-95, in Wrocław province (6289 km²) 114 potential breeding places of the Barn Owl were penetrated. Sixty two places were considered as occupied; in 8 of them broods or clutches were recorded, in the remaining ones fresh pellets were found (Fig. 1). Forty one places, where old pellets were recorded, were considered as abandoned by the species. Moreover, the Barn Owl was recorded in 20 other places, found mainly owing to a sound stimulation. During the study period the number of Barn Owls in the study area was estimated at 90-100 pairs (1.4 p/100 km²). Most often Barn Owls occupied churches – 64.1% and farm buildings – 31.1% (Tab. 1). The most often abandoned breeding places were churches – 86.8% (Tab. 1), which probably resulted from the fact that many of them had been renovated before.

Adres autorów:

Zakład Anatomii Porównawczej UW.
Ślenkiewicza 21
50-335 Wrocław, Poland

